E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

VI-VIII ASRLAR TARIXI MANBALARI

Crossref Doi : https://doi.org/10.37547/iqro-volume04-issue01-20

Usmanova Xurshida Ilxomjanovna

Namangan davlat universiteti magistranti

Annotatsiya

VI-VIII asrlar jahon tarixida, ayniqsa Yevropa va Yaqin Sharqda muhim davr bo‘ldi. Bu davr yangi siyosiy, ijtimoiy va madaniy tizimlarning paydo bo'lishiga guvoh bo'ldi. Bu davr bir qancha muhim voqealar, jumladan Rim imperiyasining qulashi, islomning tarqalishi va Buyuk Karl imperiyasining yuksalishi bilan ajralib turdi. Bu davrni chuqurroq anglash uchun olimlar turli manbalarga tayanganlar. Ushbu maqolada 6-8-asrlar tarixining asosiy manbalari va ularning ushbu davr haqidagi tushunchamizni shakllantirishdagi roli ko'rib chiqiladi.

Kalit so’zlar

Tarixi, manbalari, merosi, VI-VIII asrlar.

VI-VIII asrlar oralig'i insoniyat tarixida hal qiluvchi davr bo'ldi. Bu vaqt ichida ko'plab muhim voqealar sodir bo'ldi. Vizantiya imperiyasi o'zining eng yuqori cho'qqisida edi va Sharqiy Rim imperiyasi O'rta er dengizi dunyosiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Boshqa tomondan, arab istilolari Yaqin Sharq va Shimoliy Afrikaning siyosiy xaritasini o'zgartirdi. Evropada anglo-sakslar keltlarni g'arbga itarib yubordilar, franklar esa Karolinglar imperiyasining asoslarini o'rnatdilar. Bu davrni o‘rganish asosan bugungi kunda yashayotgan dunyoni shakllantirgan voqealarni isbotlovchi tarixiy manbalarga tayanadi. Ushbu maqolada VI-VIII asrlarga oid tarixiy manbalar, ularning tabiati, aniqligi va cheklanganligi hamda bu davr haqidagi tushunchamizga qanday hissa qo‘shganligi o‘rganiladi.

1. Adabiy manbalar. Adabiy manbalar tarixiy voqealarni hikoya qiluvchi yozma hujjatlardir. Ularga yilnomalar, xronikalar, gagiografiyalar, dunyoviy va diniy adabiyotlar kiradi. VI-VIII asrlarga oid eng ko‘zga ko‘ringan adabiy manbalar: Jon Biklaro yilnomasi, Fredegar yilnomasi va Liber Pontificalis. Ioann Biklaro yilnomasi VII asrning boshlarida yozilgan bo‘lib, u 567—590-yillarda Visigot qirolligida sodir bo‘lgan voqealarning annalistik tavsifidir. Fredegar yilnomasi — hukmronlik davridan boshlab davrni o‘z ichiga olgan tarixiy to‘plamdir. VI asrda Sigebert I dan VIII asrda Pepin Qisqichbaqa hukmronligigacha. Liber Pontificalis - Papaning biografiyalari to'plami bo'lib, u Avliyo Pyotrdan IX asrgacha bo'lgan davrni qamrab oladi. Adabiy manbalarda, ayniqsa, talqin qilishda ayrim cheklovlar mavjud. Ular ko'pincha ma'lum bir nuqtai nazardan yoziladi va ularning aniqligiga muallifning tarafkashligi ta'sir qilishi mumkin. Adabiy manbalar ham o‘z yoritilishida cheklovlarga ega bo‘lib, ular ma’lum bir voqea-hodisalar haqida to‘liq yoki sukut saqlashlari mumkin. Misol uchun, Ioann Biklaro yilnomasida qirol Leovigild hukmronligi cheklangan, Fredegar xronikasi esa Merovinglar sulolasi haqida boshqalarga qaraganda ko'proq ma'lumot beradi.

2. Hujjatli manbalar. Hujjatli manbalar tarixiy voqealarni tasdiqlovchi rasmiy hujjatlardir. Ularga nizomlar, huquqiy hujjatlar, xatlar va ma'muriy hujjatlar kiradi. VI-VIII asrlarga oid eng qimmatli hujjatli manbalardan biri Markulf formulalari, Merovinglar xartiyasi va Papirus Bongraindir. Markulf formulalari - VI-VIII asrlarda Franklar huquqida qo'llanilgan huquqiy formulalar to'plami. Merovinglar nizomlari - bu merovingiya qirollari tomonidan chiqarilgan rasmiy hujjatlar bo'lib, u shaxslar yoki muassasalarga er, imtiyozlar va imtiyozlar bergan. Papirus Bongrain - VII-VIII asr Misrdagi xususiy huquqiy hujjat bo'lib, u yer egasi va ijarachilar o'rtasidagi munosabatlarni tasvirlaydi. Hujjatli manbalar ko'pincha adabiy manbalardan ko'ra ishonchliroqdir, chunki ular odatda hokimiyatning o'zlari tomonidan chiqariladi. Biroq, hujjatli manbalar, ayniqsa, ular ma'lum bir siyosiy maqsadga erishish uchun chiqarilgan bo'lsa, noxolis bo'lishi mumkin. Hujjatli manbalar ham yoritilishida cheklovlarga ega va ular oddiy odamlarning kundalik hayotini aks ettirmasligi mumkin. Yozma ma’lumotlar davr uchun eng muhim birlamchi manba hisoblanadi, chunki ular tarixiy voqealar haqida batafsil ma’lumot beradi va bizga davrning ijtimoiy va madaniy sharoiti haqida tasavvur beradi. Bu yozuvlarga xronikalar, yilnomalar va xatlar kiradi. Fredegar yilnomasi va Avliyo Bertin yilnomasi kabi xronologik ma’lumotlarda o‘sha davrda sodir bo‘lgan voqealar batafsil bayon etilgan. Buyuk Papa Gregori va Yorklik Alkuinning maktublari o‘sha davrning ijtimoiy va madaniy sharoitlari haqida muhim tushunchalar beradi.

3. Arxeologik manbalar. Arxeologik manbalar - bu tarixiy voqealarni tasdiqlovchi inson faoliyatining jismoniy qoldiqlari. Ularga artefaktlar, binolar va landshaft xususiyatlari kiradi. VI-VIII asrlarga oid eng muhim arxeologik manbalardan ba'zilari cherkovlar, monastirlar va istehkomlardir. VI-VIII asrlardagi cherkov va monastirlar bu davrda sodir bo'lgan diniy o'zgarishlardan dalolat beradi. Xristianlik Evropada hukmron dinga aylandi va bu davrda ko'plab cherkov va monastirlar qurilgan. Bu davrdagi Konstantinopol devorlari va Buyuk Karl qal’alari kabi istehkomlar o‘sha davrdagi siyosiy va harbiy vaziyatdan dalolat beradi. Arxeologik manbalar talqin qilishda cheklovlarga ega, chunki ular hech qanday yozma yoki og'zaki guvohliksiz faqat ashyoviy dalillarni taqdim etadilar. Biroq, ular bir davrning moddiy madaniyati va odamlarning kundalik hayoti haqida qimmatli ma'lumotlarni bera oladi.

Xulosa

VI-VIII asrlarni o‘rganishda bugungi kunda biz yashayotgan dunyoni shakllantirgan voqealarni isbotlovchi turli tarixiy manbalarga tayanadi. Adabiy manbalar, hujjatli manbalar va arxeologik manbalarning o‘ziga xos chegaralari va afzalliklari bor, ular davr haqida to‘liq va to‘g‘ri tasavvur hosil qilish uchun birgalikda o‘rganilishi kerak. Cheklanganligiga qaramay, tarixiy manbalar tarixchi uchun muhim vosita bo‘lib, bu davrda sodir bo‘lgan ijtimoiy, siyosiy va madaniy o‘zgarishlar haqida tushuncha berishi mumkin. Yozma ma’lumotlar, arxeologik dalillar va artefaktlar kabi birlamchi manbalar o‘sha davrning tarixiy voqealari, madaniy taraqqiyoti va texnologik yutuqlari haqida qimmatli ma’lumotlarni beradi. Bu davrning tarixiy merosi bir qancha muhim voqealar, jumladan Rim imperiyasining qulashi va yangi siyosiy va madaniy tizimlarning yuksalishi bilan shakllangan. Bu davr merosi bugungi kunda Yevropa va Yaqin Sharqning siyosiy, ijtimoiy va madaniy tizimlarini shakllantirishda davom etmoqda.

E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

Google Scholar OpenAIRE zenodo doi digital object identifier ResearchGate ADVANCED SCIENCE INDEX
SEMANTIC SCHOLAR Crossref DRJI Scientific Journal Impact Factor TOGETHER WE REACH THE GOAL
HARVARD LIBRARY The Dataverse Project Dimensions OCLC WorldCat

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sodiqov, Q. (2009). Turkiy til tarixi. Toshkent: TDSHI, 368.
2. Gayibov, B. About to the Question of the Main Origin of Sogdian Rulers. International journal of Humanities & Social Science Studies, 3, 235-242.
3. Davlatov, O., O'roqov, A., & Mo'minov, N. (2022). QADIMGI O'RTA OSIYONING XITOY MANBALARIDA YORITILISHI. Eurasian Journal of Academic Research, 2(13), 622-625.
4. Habibullayevna, R. S. (2023). BOBUR ADABIY MUHITI VA UNING MANBALARI. Scientific Impulse, 1(7), 157-162.

WORDLY KNOWLEDGE